



## Kisebb nyomdák berendezése

— Tichy Ákos —

V alahányszor egy-egy évfolyamát veszem az Évkönyvnek, kíváncsiságomat mindig megelőzi egy röpke ború az arczomon, a melyet a címlap évszáma idéz elő. Megint egy évvel *idősebb* lettem. Már hiába! Az ember mindig fél az idő fogától, a mely egyiket elébb, a másikat utóbb emészti el. Hanem ez az aggodalmam rögtön elhagy, mihelyt az idő haladását más oldaláról mérlegelem, t. i. arról, a mely egyszersmind a *tapasztalást* is magával hozza. Hogy ez így van, azt eléggé bebizonyította az emberiség fejlődése, a korszakot alkotó találmányok s a *versenynek* az a neme, mely a folyton új és újra való törekvésben nyilvánul.

Azok az iparágak, a melyek nem tudtak a kor rohanó áramlatával megbirkózni, ma már vagy egészen kihaltak, vagy pedig most vergődnek az utolsóban. S így lesz ez minden iparággal, mihelyt valamelyiknél stagnáczió áll be s nem lesz képes az ötet

fenyegető *rokonágakkal* versenyezni, vagy kisebb méretű működésben is felszinen maradni.

Ezekkel a *rokonágakkal* a nyomdászat bőven körül van véve s nem egyszer kell majd azokkal szemben — kivált később — élet-halálharcot vívnia fennmaradásáért, nem is említve a szedőgépet, a melytől most még nem igen kell tartanunk.

És ezt a nagy változást alig két évtized idézte elő. Azelőtt bizony csendes egyhangúságban dolgozott szedő és öntő egyaránt. A szedő azért, mert anyagban nem igen válogathatott; az öntő pedig azért, mert megrendelői nem léptek fel újabb és újabb igényekkel s csak akkor kapott egyes üzletektől megrendelést, ha már valamely elkopott betűfajt mással kellett pótolni.

Ma már nem a kopott betűk pótlására, de a divatosabbnál divatosabb írásfajok készítésére vannak a betűöntők berendezve, a melyekkel mintegy akarva nem akarva, megrendelésre csábitják a legfősvényebb nyomdatulajdonost is.

Igaz, hogy a czímirásokból, különösen azoknak modernebb fajtáiból megrendeléseket eleinte csak a főváros nagyobb nyomdái eszközöltek, a kisebbek csak elvétve, ha esetleg ambiciózus főnök vagy művezető állt az üzlet élén, a vidéken meg alig-alig volt rá eset, hogy abból az *idejüket muló* (?) betűkből vagy körzetekből rendeltek volna. De a betűöntők ezért nem csüggedtek el s úgy segítettek a bajon, hogy árúikat tetszetősebb formákba összeállítva (szedve), több színben nyomva küldözgették szét a szélrózsa minden irányába. Ez törte meg a jeget: lassan-lassan hóditani kezdtek a divatos vágású betűk, a szebbnél-szebb és mégis könnyen össze-

állítható körzetek, ékitmények stb. s ma már az eddig tartózkodó vidék is legnagyobbbrészt ajtót nyitott a haladásnak s egyre-másra hozatja a *leg-újabb* anyagokat, hogy az üzlet »a kor kívánalmainak megfelelően« legyen »berendezve«.

Készakarva tettem idézőjel közé az utolsó szavakat, a hogy azokat a vidéki üzletek körleveleiken használni szokták. Ezzel a közönséges frázissal akarnak hatást és érdeklődést kelteni. És még ez mind megjárna, ha legalább maguknak a szavaknak *igaz alapjuk* lenne. De száz közül kilenczven esetben nincs így, mert a »kor kívánalmainak megfelelő berendezésről« egyáltalán szó sem lehet.

Mert vegyük csak szakszerűleg szemügyre a legtöbb vidéki s nem egy kisebb kaliberű fővárosi nyomda *berendezését*. Ráillik-e azokra a *berendezés* szó értelemszerűleg? Nem-e inkább a *rendetlen* szót alkalmazhatnánk rájuk?!

Nézzük csak, milyen anyagokkal bírnak az ilyen »jól berendezett« üzletek.

Van egy kis szekrényke petit, 4—6 szekrény garmond, 2—3 szekrény cicero betűjök: ennyiből áll a *kenyérírás*. De még ha legalább ezek volnának *egyforma vágásúak!* A hány annyiféle. A petit pl. mediaeval, a garmond grobe antiqua, a cicero megint valamely más faj. Most jönnek hozzá a *kiemelőírások*: a petithez van egy piczi kis szekrény rendes vágású cursiv vagy steinschrift; a garmondhoz már mediaeval cursivot hozatnak és ugyanilyen vágású halbfettet; a ciceróból a legtöbb esetben nincs is kiemelő betű, vagy ha van is, az megint az ellenkező fajtából.

Igy van ez a kenyérírással.

Hát még a címzetük micsoda képet mutatnak! Látjuk ezeket az egyes, élénkbe kerülő munkákon is. Ennek a rendszertelenség az oka és az, hogy a legtöbb nyomda nem a *stilszerű berendezésre* törekszik, hanem azzal vél a »közönség igényeinek« a legjobban megfelelni, ha minél *többféle vágású* írásfajokat hozat össze. És ezek közt is a cifra foglalja el a tért, a melyet azután éppen úgy odaszed a gyászjelentés címsorául, mint a meghívókra a *Táncmulatság, Hangverseny* stb. vezérsorul.

Az mindegy: szomorúságot, avagy vígságot akarunk jelezni! Persze erre a legtöbb helyen nem is gondolnak, csak a sor menjen ki jól, akkor megvan minden. Hát — valljuk meg — sok esetben csakugyan kénytelen a szedő ilyen technikai abszurdumot elkövetni, mert nem talál a nyomdában e sornak megfelelő címzetűt. Pl. ha kell kétcicerós, kettős mitteles vagy egyéb ilyen nagyságú betű, az nincs más fajta, csak cifra. Ha pedig cifra vagy világos kisebb fajta írásra van szükség, akkor okvetlen csak a legvastagabb, legfeketebb betű található.

Azt mondják erre a nyomdatulajdonos urak: Hja! nem lehetünk részvény-nyomda, Pallas, Franklin stb. nagy nyomdák, hogy minden kigondolható sorra legyen alkalmas betűnk. Ezt igen jól tudjuk s már előre el is hiszszük; de azt nem ám, hogy a bajon egyáltalán ne lehetne segíteni, legalább annyira, hogy az ilyen tipografiai nehézségek csak a legritkább esetben forduljanak elő! Ennek pedig az a legczélszerűbb orvossága, hogy kivált a címirások megrendelésénél, *egy-egy vágásúból több fokozatot kell rendelni* s lehetőleg a nyomda berendezéséhez kell alkalmazkodni, hogy a betűk *rokonfajúak* legye-

nek. Nem kell a betűöntők mintakönyvétől annyira elkábulni, hogy ez által még a szépérzékünket is elveszítsük. Egyáltalán pedig a kisebb üzletek ne igen rajongjanak a czifra betűfajok után, mert ezek csak ritka esetben s egy-egy munkánál csak egy-két sorral szerepelhetnek helyesen. Mert hiszen megtiltani egy nyomdának se lehet, hogy milyen betűfajokat alkalmazzon, hogy szedjen stb.; de tiltja ezt a szedő szépérzéke (ha van!), hogy czifra betűt alkalmazzon oda, a hová épp a legkompaktabbra, legfeketébbre van szükség.

Másik nagy baj a kis nyomdák berendezésénél az, hogy a czímbetűkből ritkán rendelnek többet a minimumnál; de még ha legalább ezeket helyrehoznák az utánrendelés által. Nem! Azzal nem igen törődnek, hogy lehet-e tulajdonképen azt a betűt *mindenképen* használhatóvá tenni?! Megfelel-e az a czélnak? Itt áll elő az az eset, hogy a minimumos czímbetűk jóformán nem használhatók, hivált ha egy sorban 6—7 darab *e* vagy más betű fordul elő. Ennyi ritkán van a minimumban, sőt az a nagy baj, hogy kivált a németországi vagy külföldi öntők még manapság se tudnak a magyar szedésnek megfelelőleg önteni, azaz éppen abból küldenek a legkevesebb betűt, a melyből a legtöbbre volna szükség. (Ugy tudjuk, hogy történtek lépések egy egyöntetű magyar öntő-czédula érdekében. Szerk.)

Szerintem igen helyesen cselekszik az a nyomdatulajdonos, a ki nem minimum, hanem darabszámra rendeli meg a czímirásokat, különösen azok nagyobb fajtáit, de ha már ezt tenni elmulasztja vagy nem akarja, úgy legalább utánrendelést tesz a hiányzó betűkből, hogy azután így ez mindenkor haszna-

vehető legyen és ne kellessék a szedésben a betűket megfordítani s várni, míg azt a kinyomott formából pótolhatjuk.

Különben így van ez a kenyérbetűkkel is, ott is hibás az összeállítás és ha nem tesznek utánrendelést a hiányzó betűkből, hát az egész anyagnak jóformán csak a fele lesz használható, mert annyi marad a »defekt«, hogy bizony egy pár kiló utánrendeléssel meg lehetne kettőzni az irásmennyiséget. Csakhogy az utánrendelést rögtön kell eszközölni, míg a betűk újak, nehogy azután az ócska és új betűk összekeverése által a gépmesternek legyen tömérdek boszúsága a reszelős felületű szedéssel.

Tizenöt-húsz év nem nagy idő és mégis igen nagy haladás történt ez alatt a magyar nyomdászatnál, a melyet — az igaz — nagyban elősegített a segéd-eszközök tökéletesbedése is. De még ez mind nem tett volna semmi változást, ha a kisebb nyomdák tulajdonosai nem szakítanak régi konzervatív természetükkel és nem ügyelnek a csinosabb kiállításra is. Ez adta meg a lökést kivált a vidéki nyomdák föllendülésének s most már napról-napra tapasztaljuk a vidéki kisebb nyomdák *nemes* versenyét a szép ízlés felé.

Igaz, hogy még csak a kezdet kezdetén vagyunk s legtöbb esetben csak a jóakaratot kell elismernünk, mert csínról, ízlésről még most vajmi kevés esetben szólhatunk. De eljön majd az idő, hogy ez a jóakarát — ha nem veszi kedvét a netán őt érő gáncsok miatt — még sokat és szépet alkothat a magyar nyomdászat *díszére*.

Hanem ehhez két tényezőnek vállvetett működése szükséges: *a főnöké és a szedőé*. A főnöktől a nyomda

*helyes* berendezése, a szedőtől pedig a *szakképzettség* kívántatik meg. Mert mit ér a legjobb tehetség is, ha nincs ideje és eszköze a pontos és csinos munkához; valamint nem sokat ér a legjobban berendezett üzlet sem, ha nincs abban szakképzett munkás, a ki a felhalmozott becses anyagot értékesíteni tudja.

Majd ha e két tényező együttes működése biztosítva lesz, akkor aztán a megkezdett jóakarattal és igyekezettel még sokat haladhat a vidéki nyomdászat, a melynek a legjobban örülnének ez Évkönyv munkatársai, a kik önzetlenül, minden haszon nélkül szolgálják a magyar nyomdász-szakirodalmat.

